

PRUGBERGER TAMÁS

Raffay Ferenc szellemének megidézése szövetkezeti és munkakollektíva-jogi vonatkozásban

Evoking the Spirit of Ferenc Raffay in Relation to Cooperative and Labour Collective Law

Abstract: The study examines the ideas of Ferenc Raffay regarding the regulation of the association in the Civil Code, highlighting them in his work. He states that the economic type of association should only be discussed briefly in the private law code. The reason for this is that the type of association is regulated in detail in each state's commercial law, both professional and economic. The author presents the process with a comprehensive analysis, suggesting that Raffay's concept is correct.

Keywords: association, economic association, company, cooperative, work collective, member employment, commercial law, civil code

Összefoglaló: A tanulmány Raffay Ferenc széles körű magánjogi munkásságából kiemelve az egyesületnek a Polgári törvénykönyvön belüli szabályozását érintő gondolatait teszi vizsgálat tárgyává. Megállapítja, hogy az egyesületek gazdasági típusáról a magánjogi kódexben csak röviden kell beszélni. Ennek oka, hogy az egyesület e típusát minden egyes állam a kereskedelmi törvényben részletesen szabályozza szakmai és gazdasági szükségszerűségként. A szerző széles körű elemzéssel ismerteti e folyamatot, rámutatva, hogy Raffay koncepciója helytálló.

Kulcsszavak: egyesület, gazdasági egyesület, társaság, kereskedelmi társaság jogi személyiséggel és anélkül, polgári jogi társaság, szövetkezet, munkakollektíva, tagi munkavégzés, kereskedelmi törvény, Polgárjogi törvénykönyv

A tehetséges eperjesi jogtanár a XX. század elején készülő Ptk. egyesületi jogi szabályozásához írt nagyszerű tanulmányában megjegyzi, hogy a tudományos, kulturális, szakmai, sport-, politikai diskurzusokat és számos más társadalmi tevékenységet átfogó klasszikus egyesületi formán kívül van egy ebből kiágazódott, speciálissá vált másik formája is, amely nem más, mint a „*gazdasági célú egyesület*”.¹ Ilyen volt alapításakor

1 RAFFAY Ferenc: *Az egyesületi jog kodifikálása*, Politzer Zsigmond és fia kiadó, Budapest, 1908, 52.

a Kelet-indiai Társaság, amelyből a részvénytársasági forma fejlődött ki,² és ugyancsak egyesületként alakult meg a XIX. század derekán Angliában a rochdelei takácsok kölcsönös és önszegélyezési alapon állt „*kooperatív*” együttműködése az általuk megfogalmazott, ma is érvényes szövetkezeti elvek alapján, mint amilyen az önszegélyen alapuló együttműködés, a nyitott ajtó, és az egy tag – egy szavazat elve, amelyből önálló gazdasági formaként a „*szövetkezeti társaság*” jelent meg a kereskedelmi jogban.³ Angliában 1861-től kezdve a szövetkezetet a *Companies Act* szabályozta, 1893-tól kezdve pedig az *Industrial and Provident Societies Act*. Mivel még a késői feudális abszolutizmus és a korai kapitalizmus időszakában ebben az időszakban nem születtek meg a magánjogi kódexek, a gazdasági-kereskedelmi forgalomban lévő szakmai és gazdasági ismereteket kívánó jogügyleteket, vagyis a kereskedelmi ügyleteket egyre kevésbé lehetett a szokásjog általános civilisztikai normái alapján lebonyolítani, szükségessé vált, hogy az egyes szakmai céhszabályzatok szintéziseként kialakuljon egy olyan kodifikált kereskedelmi jog, amely a kereskedelmi ügyleteken kívül az árutermelő vállalkozók és kereskedők jogviszonyait is érinti, ideértve a gazdasági-kereskedelmi tevékenység folytatására alakult társaságokat is, ahol a csak néhány vállalkozóból és kereskedőből álló társasvállalkozások esetében elégségesnek tűnt a szokásjogon alapuló magánjogi rendezés, de a nagyobb társasvállalkozásoknál az általános szokásjogon alapuló magánjogi rendezés már nem látszott elegendőnek. Ezért már a kapitalizmusba forduló feudális abszolút monarchiák időszakától kezdve a speciális kereskedelmi ügyletek megjelenésével párhuzamosan a „*gazdasági egyesületeknek*” a szokáson alapuló általános magánjognál precízebb szabályozását kényszerítette ki a gazdasági élet.

Ennélfogva már a XV. és a XVI. századtól kezdve mind Angliában, mind a kontinentális Európa déli államaiban megjelentek az uralkodók által szentesített gazdasági-kereskedelmi tárgyú rendeletek, mint pl. XIV. Lajos francia királytól 1678-ban az *Ordonance du commerce*, Spanyolországban pedig 1560-ban az *Ordonas da Bilbao*, holott kodifikált tételes magánjogi szabályozásra Franciaország kivételével csak a XIX. század 80-as éveiben került sor. Franciaországban is ez a folyamat játszódott le, csak jóval korábban. Ott Bonaparte Napóleon uralma idején a *Code civil* csak 1804-ben lépett hatályba, ezt követte 1807-ben *Code du commerce*, amellyel már szükségtelenné vált az 1678. évi *Ordonance du comerce*. Az északi germán Hanza városok szövetségében, valamint a Német-római Birodalom fejedelemségeiben is hasonló folyamatok zajlottak le, és 1885-re elkészül a *Codigo de comercio*, amit a következő évben Portugáliában a *Codigo de comercial* követ, amivel az *Ordonance da Bilbao* feleslegessé válik. Németországban 1896-ra elkészül a *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB) és a rá következő évben a *Handelsgesetzbuch* (HGB). E folyamat Ausztriában a németországihoz hasonlóan zajlott le, csak korábban és e tekintetben részben a franciára emlékeztetve, amiben közrejátszhatott az is, hogy a napóleoni hódítások közelebbről és huzamosabban érintették Ausztriát a többi

2 TAJÁN M. Tamás: *A Brit Kelet-indiai Társaság alapítása*, <https://rubicon.hu/hu/kalendarium/1600-december-31-a-brit-kelet-indiai-tarsasag-alapitasa> (letöltés ideje: 2025. 05. 26.).

3 Henry COLE: *Az angol szövetkezeti mozgalom egy szocialista társadalomban*, Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 21, SZÖVORG Kiadó, Budapest, 1961; Paul LAMBERT: *Szövetkezeti tan*, Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 26, SZÖVORG Kiadó, Budapest, 1961.

germán államhoz viszonyítva.⁴ Összegezve e fejlődési folyamatot, az látható, hogy a részben a római jogon alapuló glosszatori és posztglosszatori szakjogászai és az ehhez kapcsolódó, folyamatosan formálódó szokásjogi tevékenység hatására, a civilisztikát érintő szokásjogi tevékenységgel párhuzamosan a késő feudális-kora kapitalizmus időszakában gazdasági szükségszerűségként megjelenik egy töredékes kereskedelmi jogi normaalkotás és -alkalmazás, majd néhány száz év múlva, a XIX. század érett kapitalizmusában a polgári jogi kodifikáció, amivel párhuzamosan, a totális kodifikációs folyamattal tökéletesedik a kereskedelmi gazdasági jogi szabályozás és gyakorlat is.

A magyarországi jogalkotás és jogalkalmazás is hasonló mindehhez, csak jelentősen megkésve jelenik meg abból kifolyólag, hogy Polgári törvénykönyv még tervezeti formában sem lévén, a bíróságok a hagyományos polgári szokásjog alapján döntenek, ami nem felel meg a kereskedelmi jogi igényeknek. Ezért 1875-re megalkotják a XXXVII. törvénycikket, amely a kereskedelmi jogi kódexet tartalmazza. Ellentétben azonban a fent bemutatott jogfejlődéssel, ezzel párhuzamosan nem indult meg hatékony és látványos polgárjogi kodifikáció, hanem csak egy negyedszázaddal később, az 1900. évi első és az 1912. évi második Ptk.-tervezetben, valamint az 1928. évi magánjogi törvényjavaslatban (mtj.), amely utóbbi, ha formálisan nem is, de informálisan „hatályban” volt, mivel a polgári ügyszak bírái és bírósági tanácsai a Magyar Királyi Kúria iránymutatása alapján bár ítéleteikben a mindenkori bírósági gyakorlatra hivatkozva hozták meg döntéseiket, azonban hallgatólagosan mindig az mtj. valamelyik szakaszát vagy szakaszait vették alapul.⁵ Az első tervezetnek hasonló hatása jelenik meg a Márkus Dezső által szerkesztett és javarészt általa írt magánjogi és kereskedelmi jogi szócikkekben, de még inkább a Szladits Károly főszerkesztése alatt 1942-ben megjelent ötkötetes *Magyar magánjogban*.⁶ Formálisan kodifikált és a bíróságok polgári ügyszakában szakaszait megjelölve a magyar bírói ítélkezési gyakorlat csak az 1959. évi IV. törvénnyel életbe és 1960-ban hatályba lépett Polgári törvénykönyv alkalmazásával kezdte meg, ugyanakkor viszont ezzel párhuzamosan hatályon kívül helyeződött a kt.-nek a jelentős része a gazdasági élet szociálkommunistává alakulása miatt. A kereskedelmi jog a magyar jogrendszerben az 1990. évi rendszerváltást megelőzően, az állami tervirányítás szabadabbá tételét követően a régi Ptk. 1968. és 1971. évi átfogó módosításával, valamint a 2013. évi III. törvénnyel kapta vissza méltó helyét a magyar jogrendszerben, de nem önálló kereskedelmi törvényben, hanem inkorporálva a 2013. évi új Ptk.-ba.⁷

4 Vö. MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon*, IV, Pallas Kiadó, Budapest, 1903, 618; SZLADITS Károly, FÜRST László: *A magyar bírói gyakorlat. Magánjog*, I–II, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1935; SZLADITS Károly (szerk.): *Magyar Magánjog*, I–V, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1938–1942.

5 Fialat ügyvédjelöltként én magam is nem egész egy éven keresztül ezt tapasztaltam, és egyúttal ebben erősített meg dr. Török Emil ny. kúriai bíró polgári ügyszakban működött anyai nagyapám, apai nagyapám, dr. Prugberger Vince budapesti királyi táblabíró, majd kúriai bíró pedig a Kt. szakaszaira hivatkozva hozta meg ítéleteit.

6 MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon*, I–VI., Pallas Kiadó, Budapest, 1898–1907.

7 Megjegyezzük, hogy a kodifikációs munkálatok során komoly vita volt arról, hogy nem is a kereskedelmi jog egésze, hanem csak egy része, az önálló törvényben szabályozott „társasági jog” önálló törvényként maradjon meg, vagy bekerüljön a Ptk.-ba. Az előbbi mellett Sárközy Tamás érvelt, aki egyúttal a két társasági jogi törvény megalkotója volt. Vele szemben a Ptk. kodifikációs főbizottság elnöke, Vékás Lajos viszont a holland Ptk. analógiája alapján, mely

Visszatérve a kereskedelmi jog és a polgári jog egymással összefüggő komparatív jogi alakulására, amelynek a folytatása az ezen a téren fennállt, a szintén kettős vágányon futó magyar jogfejlődés részletes bemutatása miatt megakadt, mely azt mutatja, hogy a frankofón-latin dél-európai államok kereskedelmi törvényei valamennyi gazdasági társaságot, a jogi személyiségűeket és azzal nem rendelkezőket egyaránt magába foglalják. Ezt a megoldást követte az 1975. évi magyar kt. is, amely egyaránt rendezte a jogi személyiséggel nem rendelkező közkereseti társaság (kkt.), a betéti társaság (bt.), a csendes társaság (cst.), valamint a jogi személyiséggel rendelkező részvénytársaság (rt.), a korlátolt felelősségű társaság (kft.) és a szövetkezet belső szervezeti, valamint tagsági viszonyait, míg a jogi személyiséggel rendelkező egyesületet és a jogi személyiséget nélkülöző társaságot, vagyis a *societast* az 1928. évi mtj.-ben találjuk, hasonlóan ahhoz, miként e két intézmény az előző Ptk.-tervezetekbe is felvételt nyert.⁸ Ezzel szemben a két germán jogrendszerhez tartozó államban, vagyis Németországban a BGB-ben, Ausztriában pedig az ABGB-ben nyert szabályozást a jogi személyiséggel nem rendelkező polgári jogi társaság és a jogi személyiséggel rendelkező bejegyzett egyesület (eV.), míg mindkét állam kereskedelmi törvénye, a *Handelsgesetzbuch* csak a jogi személyiséggel nem rendelkező kereskedelmi társaság, a kkt. (Öffene Handelsgesellschaft – OHG), a bt. (Komanditsgesellschaft – KG.) és a cst. [Stillgesellschaft – StG.] jogviszonyait rendezi, ezzel szemben a jogi személyiséggel rendelkező rt.-ről (Aktiengesellschaft – AktG), a kft.-ről (Gesellschaft mit beschränkte Haftung – GmbH) és a szövetkezetről (Genossenschaft) külön törvény, az Aktiengesetz, a Gesetz mit beschränkte Haftung, valamint a Genossenschaftsgesetz rendelkezik.⁹ Tovább bonyolítja a gazdasági társaságok európai rendszerezésének a helyzetét, hogy az Egyesült Királyságban minden gazdasági társasági formát külön „act” rendezi, míg az előbb említett szövetkezetnél egyes államok esetében típuskényszer van, másoknál pedig szabad választási lehetőség. E szerint a skandináv államokban és az Egyesült Királyságban, valamint Belgiumban és Hollandiában a szövetkezet rt.-ként és kft.-ként egyaránt működhet, és szövetkezeti rt.-ként vagy kft.-ként jegyeztetheti be magát a cégjegyzékbe. Lényeg az, hogy a szövetkezeti elvek alapján működjön, ezt alapszabálya kimondja, és belső szabályzatai ennek megfelelőek legyenek. Hasonló a helyzet Franciaországban is, azzal a különbséggel, hogy az agrárgazdasági ágazatokban működő gazdasági társaságok esetében típuskényszer van, ami azt jelenti, hogy agrár termelő, beszerző és értékesítő, valamint

szerint a kereskedelmi, illetőleg a gazdasági jog egésze, a társasági jogot is beleértve, a Ptk. részét képezi, ennek analógiájára nemcsak a kereskedelmi ügyletek nézőpontja szerint megfogalmazott kötelmi jog általános részét, hanem az egyes jogügyleti típusokat magába foglaló kötelmi jogot is, mely utóbbit a korábbi, Eörsi Gyula és stábja által elkészített 1959. évi Ptk. is a gazdasági élet igényei, nem pedig a magánélet vagyoni viszonyai által igényelték szerint szabályozta. A vita részletes összefoglalását lásd SZIKORA Veronika: *A társasági jog és a Polgári Törvénykönyv összefüggései = Fejezetek a Polgári Törvénykönyv keletkezéstörténetéből*, szerk. VÉKÁS Lajos, Magyar Közlöny Kiadó, Budapest, 2018.

8 Az I. világháború lezárását megelőző Ptk.-tervezetek közrebocsátása és vitái 1900, 1907–1911, 1914–16. Lásd: JUHÁSZ Ágnes (szerk.): *A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény tükrös szerkezetben (a hatályos joganyaggal)*, Novotni Alapítvány Kiadó, Miskolc, 2013, 11.

9 A német, az osztrák és a magyar gazdasági társaságok rendszerezéséhez lásd SZIKORA Veronika: *Személyegyesítő társaságok a német, az osztrák és a magyar jogban*, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Doktori Iskola, Miskolc, 2005, 52, 79, 204.

kiszolgáló gazdasági társaság csak agrárszövetkezetként működhet, ugyanakkor a francia kereskedelmi törvény ismeri a részvénytársaság változó alaptőkéjű formáját, ami a nyitott ajtó és az egy tag – egy szavazat szövetkezeti elvével áll összhangban. Ez pedig azt jelenti, hogy bármennyi részjeggyel is rendelkezik a szövetkezet tagja, csak egy részjegy alapján rendelkezik szavazati joggal, és a szövetkezetbe egy kötelező részjegyjegyzéssel bármikor beléphet, abból bármikor szabadon, a jegyzett részjegyei visszavétele mellett bármikor kiléphet, és így a szövetkezet alaptőkéje valamennyi jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társasággal ellentétben összecszerűségében szabadon mozog. Ami a germán jogrendszerhez tartozó szövetkezeteket illeti, Németországban annak ellenére, hogy részletesen kidolgozott szövetkezeti törvény van, a szövetkezetek nem kötelesek e szerint bejegyeztetni magukat. Ausztriában és Magyarországon viszont igen.¹⁰

Abból a körülményből adódóan, hogy Magyarországon – miként ezt kimutattuk – a többi európai államhoz is viszonyítva nem egy-két évvel később vagy korábban vagy pedig egyidejűleg készült el a kereskedelmi-gazdasági jogi igényeket is viszonylag jól kielégítő modern polgári jogi kodifikáció, hanem több mint egy évszázados késéssel, ezért a gazdasággal kapcsolatos egyesületek is kereskedelmi jogi szempontok szerint a kt.-ben kerültek jogi szabályozásra, magánjogi vonatkozásainak jogi rendezése viszont elmaradt. Mivel e tőkeösszeadással létesülő, gazdasági tevékenységet folytató gazdasági társaságok már a Ptk.-tervezetek készítése idején Magyarországon is a kereskedelmi törvényben korábban már rendezve lettek, Raffai szerint ezért szükségtelenné vált, hogy a magánjogi kódex is foglalkozzon velük. Tanulmányában viszont ennek ellenére utalt arra, hogy a jogi személyiséggel rendelkező egyesület mellett elképzelhető jogdogmatikailag olyan egyesületi jelleg is, amelynek nincs jogi személyisége.¹¹ Ez – főleg, ha nonprofit – „*societas*”, vagyis magánjogi társaság. Idetartoztak még Raffai idején egyes jogrendszerekben a jogi személyiséggel nem rendelkező társaságok is, mint amilyen a maga korában a kkt., a bt. és a cst. volt.¹²

10 SÜVEGES Márta: *A szövetkezet jogi formája és természete a piacgazdaságban*, Szövetkezés, 1991/1, 3–30; PRUGBERGER Tamás, NAGY Zoltán: *Gazdasági Magánjog. A „Gazdaságjogi ismeretek” II. kötete*, Debreceni Egyetem Közgazdasági és Üzletképző Intézet kiadása, Debrecen, 1997, 224–231, 214–215.

11 RAFFAY: *i. m.*, 47. és köv. Ennek lehetősége felvetődött a szövetkezetek esetében is. Volt is erről vitaülés a Szövetkezeti Kutató Intézetben: Prugberger Tamás *A kisszövetkezetek főbb belső szervezeti kérdései és a jogi szabályozás* című tanulmánya kapcsán kifejtette, hogy a szövetkezet alapításához törvényileg előírt taglétszám alatti szövetkezeti elvek alapján működő jogi személyiséggel nem rendelkező kkt.-k és bt.-k jogi személyiség nélküli szövetkezeti kkt.-ként és bt.-ként működhetnek, amit a vitában Sárközy Tamás elvetett. PRUGBERGER Tamás: *A kisszövetkezetek főbb belső szervezeti kérdései és a jogi szabályozás = Kisvállalatok, kisszövetkezetek és kisvállalkozás főbb belső szervezeti kérdései. Az 1980. november 18-án a Szövetkezeti Kutató Intézetben lezajlott vitaülés jegyzőkönyve*, SZÖVORG Kiadó, Budapest, 1980.

12 Míg az 1900-ban elkezdődött Ptk.-tervezetek kodifikációs munkálatainak a II. világháború előtti betetőzését jelentő 1928. évi magánjogi törvényjavaslat (mtj.) latens és informális módon alkalmazva quasi jogforrássá vált az 1930-as évek elejére, és az 1060–62. §-ai általános jelleggel szabályozták a társaságot, addig az 1875: XXXVII. tc., vagyis a kereskedelmi törvény majdnem 50 évvel korábban már részletesen szolt az egyes kereskedelmi társaságokról.

Ez a felfogás jelentős mértékben érintette a szövetkezeteket, mivel azok egyes országokban önálló szövetkezeti társaságként is működhetnek, mint pl. Németországban, sőt Ausztriában és Magyarországon típuskényszer volt és van ma is előírva valamennyi olyan gazdasági társaságra, amely a szövetkezeti elvek alapján, a szövetkezeti önsegély és az egy tag – egy szavazat elve, valamint a szövetkezet működésében való aktív tagi részvétel alapján működik.¹³ A frankofón jogrendszeren belül Franciaországban szövetkezeti típuskényszer csak a mezőgazdasági társaságok esetében áll fenn. A szövetkezetalapítás feltétele azonban majdnem mindenhol egy 5-7 fős minimális taglétszám, ami ha megvan, elnyeri a jogi személyiséget. Ez alatt a taglétszám alatt a mezőgazdasági társaság csak agrár-kooperatív csoport, vagyis „*agrisocietas*”, franciául „*grupement agricole cooperatif*” (GAEC).¹⁴ Ezzel szemben a nem mezőgazdasági, hanem különböző ipari termelő és kereskedelmi tevékenységet folytató szövetkezetek működhetnek a szövetkezeti törvény alapján, ugyanakkor a más gazdasági ágazatokhoz tartozó ipari, szolgáltató, kereskedelmi és munkaszövetkezetek részvénytársasági formában is. Franciaországban a Code commers ismeri a részvénytársaság változó alaptőkéjű formáját, amely összhangban áll a szövetkezet nyitott tagság elvével, vagyis azzal, hogy a bármikori szabad ki- és belépéssel párhuzamos részjegykiadással és -jegyzéssel együtt változik az alaptőke összege, amihez kapcsolódhat még az egy tag – egy szavazat szövetkezeti elv is. Ez alapján segítette át az 1970-es évek francia kormánya állami segítséggel a „*Mutuel*” franciaországi takarékszövetkezeti hálózaton kis kamatú, hosszú lejáratú kölcsön útján az olyan vállalatoknak a munkakollektíva általi megvételét és szövetkezeti önkormányzatúvá történő átalakítását, amelyeket tulajdonosaik spekulációs tőke kivonás okából felszámolni terveztek.¹⁵ Belgiumban, amely három nemzetiségi és nyelvterületi tartományból, azaz franciául beszélő vallomból, hollandul beszélő flamandból és németből áll, mivel Hollandiában és Németországban nincs szövetkezeti típuskötöttség, a flamand és a német tartomány befolyása folytán a francia nyelvterületű Vallóniában sem áll fenn az agrárszövetkezetekre vonatkozó szövetkezeti típuskötöttség. Ez annak ellenére így van, hogy a vallon magán- és a gazdasági jogi kapcsolatjogi kapcsolatokra jelentős hatással van a francia *Code civil* és a *Cod du commers*. Mindkét francia tételes jogi terület azonban hasonló módon „*önjáróként*” érvényesül, ahogyan azt Vékás Lajos az ausztriai magánjognak az Országbírói Értekezlet utáni magyar magánjogban fennállt hatályát függetlenül az Osztrák–Magyar Monarchia ausztriai tartományaiban hatályos ABGB-tól e konferencián elhangzott előadásában kimutatta.¹⁶

13 Lásd a 2. jegyzetet.

14 Paul GIBAUD: *A francia agrárgazdaság és a mezőgazdasági szövetkezetek*; Jan MEGRET: *A szövetkezeti társaságok és a mezőgazdasági szövetkezetek Franciaországban* = Francia–magyar agrár-jogi konferencia, Budapest–Szeged, 1985. 05. 2–6. Szervezte SÜVEGES Márta és VERESS József, Jegyzőkönyv SÜVEGES Mártától, az ELTE Mezőgazdasági Jogi Tanszék irattárában. Előadások sokszorosítva.

15 Karl ZEHETNER: *Ein Genossenschaftsform expandiert. Selbstverwaltene Betrieben in Frankreich*, Mitbestimmung, 1981/1–4.

16 VÉKÁS Lajos: *Az „ausztriai magánjog” az országbírói értekezlet utáni magyar magánjogban*. RAFFAY Ferenc Emlékkonferencia, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, 2025. február 20.

A gazdasági életben kialakult szövetkezeti típusok nemcsak egyéni gazdákat és iparosokat, valamint lakossági fogyasztókat kiszolgáló, beszerző-értékesítő kereskedelmi szövetkezetek, hanem vannak munkaszövetkezetek is, ahol a munkát a tagok közösen végzik, és a közös munkából származó nyereség meghatározott részét a munkavégzésben való közreműködés arányában belső szabályzatban vagy szerződésben rendezve elosztják maguk között. Ezt a formát alkalmazzák más jogi személyiséggel rendelkező vagy nem rendelkező más társaságok, pl. a munkaközösségek is. Ez a közös munkavégzési mód keletről, a szláv nagycsaládi együtt maradási obcsina-szkupcsina rendszerből, míg Nyugatról az angolszász takácsoknak az alkalmazó cégtulajdonosok sikertelen bérügyi tárgyalásokhoz vezetett fellépéséből fejlődött ki, akik egyesületbe szervezve önszegélyi alapon folytatták a munkát.¹⁷ Eme nyugat-európai angolszász és kelet-európai szláv forma szintetizálása lett az az önigazgatási szervezésű munkakollektíva, amelyben a munkát végző tagok társult munkaszervezetben tagsági jogviszonyukból fakadó személyes közreműködési kötelezettségként dolgoznak.¹⁸ E jugoszláv módszerhez hasonlóan szeretne volna Ota Sík demokratizálni a munkavégzést a prágai tavasz idején,¹⁹ és Eörsi Gyula nyomán Sárközy, Hegedűs és jómagam is ebben a felfogásban átalakítani a munkajogot.²⁰ A rendszerváltással azonban úgy tűnt, hogy stabilizálódik a hagyományos munkavállalói alárendelt és a munkáltatói felülrendelt szerepe a munkaviszonyban. Újabbban azonban a munkáltatók szeretnék megosztani a foglalkoztatással kapcsolatos felelősséget a munkavállalókkal. Ezért a munkaviszonnyal kapcsolatos „*master and servant*” alá-fölé rendelt helyzetet szeretnék némi-leg azzal tompítani, hogy a munkavállaló szervezetileg be van tagolva a munkahelye

17 Keleti szláv oldalról ld. TANKA Endre: *Az obcsinától a társas gazdálkodásig. Az orosz földviszonyok fejlődési vázlatja*, Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 209, SZÖVORG Kiadó, Budapest, 1988; SAVO CUKANOVIC: *Semmljoradinicko zadrugarstvo u agrornoj politici Jugoslavije*, NIP „Mala poljoprivredna biblioteka”, Beograd, 1971; PRUGBERGER Tamás, CSÁK Csilla: *A szövetkezeti mozgalmak lehetséges szerepe napjaink magyar agráriumban = Gazdasági tendenciák és jogi kihívások a 21. században*, szerk. GELLÉN Klára, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2020; Angolszász nyugati oldalról lásd a 2. sz. jegyzetet.

18 A társult munkáról szóló 1976. tv., Küldötték Híradója. A JSZSZK és a VSZAT Képviselőházának Közlönye, II. évf. 1976. április 14; id. TÖCSÁNYI László: *A munkaviszony a legújabb jugoszláv jogfejlődésben*, Állam és Jogtudomány, 1978/2, 109–131; HEGEDŰS István: *A termelőszövetkezeti tagsági viszony jogi alapkérdései*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, 177–204; PRUGBERGER Tamás: *Tagsági megállapodások a szövetkezetekben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979, 127–166.

19 Henry ROGGMANN: *Das Modell der Arbeitselbstverwaltung in Jugoslawien*, Revija, Frankfurt am Main, 1970; Ota SÍK: *Für eine Wirtschaft ohne Dogma*, List, München, 1974.

20 EÖRSI Gyula: *Tulajdonosok és kollektívák jogágazatai; differenciálódás és integrálódás a szocialista jogrendszerben*, MTA Társadalmi-Történeti Tudományos Osztályának közleményei, 1963–64/1–2, 71–121; HEGEDŰS István: *A dolgozó kollektíva és jogi szabályozásának koncepciója*, Jogtudományi Közlöny, 1977/7, 384–394; PRUGBERGER Tamás: *A gazdasági szervezetek szabályozásának jogrendszertani kérdései (különös tekintettel a szövetkezeti és az agrárviszonyokra)*, Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 133, SZÖVORG Kiadó, Budapest, 1978; PRUGBERGER Tamás: *Belső vagyoni és vállalkozási viszonyok az önkormányzati vállalatoknál*, Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 205, SZÖVORG Kiadó, Budapest 1989; SÁRKÖZY Tamás: *A szocialista vállalatelmélet jogtudományi alapjaihoz*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981.

szervezetébe.²¹ Lényegében eme elvet követve enyhítette az új magyar mt. az üzemi balesetekért fennálló munkáltatói felelősséget, amely korábban a veszélyes üzemi felelősség analógiája alapján objektív felelősségmentesítésként terhelte a munkáltatót.²²

Az 1992. évi munkatörvény szerint a munkavégzés során a munkavállalót ért kár esetén, ideértve elsősorban a munkabalesetet, a munkáltató felelőssége vétkességtől függetlenül objektíve fenn állott. Ez alól az objektív felelősség alól a munkáltató csak akkor mentesülhetett, ha bizonyítani tudta, hogy a munkabalesetet elháríthatatlan erőhatalom vagy kizárólag a munkáltató jogellenes magatartása okozta. Ha a munkavállaló csak részben volt felelős az őt ért kár esetén, akkor a munkáltató objektív felelőssége és a munkavállaló vétkessége arányában kármegosztásnak volt helye. Ha pedig a munkavállaló által jogszerűen a munkahelyre bevitt tárgyaiban, értékeiben keletkezett kár akár rongálódás, akár jogellenes eltulajdonítás által, a munkáltató felelőssége a megőrzés tekintetében a szállodai letéti felelősség szabályaihoz hasonló őrzési felelősséghez hasonlóan alakult. Ezzel szemben a 2012. évi mt. a munkavégzés során a munkavállalót ért károk esetében a munkáltató objektív felelőssége kiiktatásra került, és a *vis maiorra* való hivatkozás helyett már azzal is ki tudja magát menteni, hogy a kárt az ellenőrzési körén kívül eső olyan körülmény okozta, amellyel a munkáltatónak nem kellett számolnia, és nem volt tőle elvárható, hogy a károkozó körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa. Ezen túlmenően pedig nem kell megtérítenie a munkáltatónak a munkavállalót ért azon kárát sem, amelynek a bekövetkezése a károkozás idején nem volt előre látható. Mindezek alapján azt lehet mondani, hogy a munkáltató kártérítési felelőssége a polgári jogi szerződéshez képest, különösen pedig a deliktális felelősségből eredő felelősséghez viszonyítva kedvezőbbnek tűnik.

Az elhangzottak alapján lehet, hogy Raffai Ferenc szelleme visszatért a Miskolci Egyetem jogi karának Eperjes termébe.

Irodalomjegyzék

1. Henry COLE: *Az angol szövetkezeti mozgalom egy szocialista társadalomban*, Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 21, SZÖVORG Kiadó, Budapest, 1961.
2. Savo CUKANOVIC: *Semmljoradinicko zadrugarstvo u agrornoj politici Jugoslavije*, NIP „Mala poljoprivredna biblioteka”, Beograd, 1971.
3. EÖRSI Gyula: *Tulajdonosok és kollektívák jogágazatai; differenciálódás és integrálódás a szocialista jogrendszerben*, MTA Társadalmi, Történeti Tudományos Osztályának közleményei, 1963–64/1–2, 71–121.
4. GYULAVÁRI Tamás: *A foglalkoztatás bizonytalan formáinak szabályozása*, Akadémiai doktori értekezés, 2024.

21 A munkavállalói fogalomról szóló tesztek közül a „*bussines integration test*” arra utal – mutat rá Gyulavári –, hogy a munkát végző milyen mélyen integrálódik a foglalkoztató munkaszervezetébe. Ennek fokától függ a munkavállalónak az állandó munkakollektívához tartozása. GYULAVÁRI Tamás: *A foglalkoztatás bizonytalan formáinak szabályozása*, Akadémiai doktori értekezés, 2024.

22 Vö. az 1992: XXII. tv. 174–176. §-ait a 2012: I. tv. 166-168. §-aival.

5. HEGEDŰS István: *A dolgozó kollektíva és jogi szabályozásának koncepciója*, Jogtudományi Közlöny, 1977/7, 384–394.
6. HEGEDŰS István: *A termelőszövetkezeti tagsági viszony jogi alapkérdései*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, 177–204.
7. JUHÁSZ Ágnes (szerk.): *A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény tükrös szerkezetben (a hatályos joganyaggal)*, Novotni Alapítvány Kiadó, Miskolc, 2013.
8. Paul LAMBERT: *Szövetkezeti tan*, Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 26, SZÖVORG Kiadó, Budapest, 1961.
9. MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon*, I–VI, Pallas Kiadó, Budapest, 1898–1907.
10. PRUGBERGER Tamás, CSÁK Csilla: *A szövetkezeti mozgalom lehetséges szerepe napjaink magyar agráriumban = Gazdasági tendenciák és jogi kihívások a 21. században*, szerk. GELLÉN Klára, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2020.
11. PRUGBERGER Tamás, NAGY Zoltán: *Gazdasági Magánjog. A „Gazdaságjogi ismeretek II.” kötete*, Debreceni Egyetem Közgazdasági és Üzletképző Intézet kiadása, Debrecen, 1997.
12. PRUGBERGER Tamás: *A gazdasági szervezetek szabályozásának jogrendszer-tani kérdései (különös tekintettel a szövetkezeti és az agrárviszonyokra)*, Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 133, SZÖVORG Kiadó, Budapest, 1978.
13. PRUGBERGER Tamás: *A kisszövetkezetek főbb belső szervezeti kérdései és a jogi szabályozás = Kisvállalatok, kisszövetkezetek és kisvállalkozás főbb belső szervezeti kérdései. Az 1980. november 18-án a Szövetkezeti Kutató Intézetben lezajlott vitaülés jegyzőkönyve*, SZÖVORG Kiadó, Budapest, 1980.
14. PRUGBERGER Tamás: *Belső vagyoni és vállalkozási viszonyok az önkormányzati vállalatoknál*. Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 205, SZÖVORG Kiadó, Budapest 1989.
15. PRUGBERGER Tamás: *Tagsági megállapodások a szövetkezetekben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979, 127–166.
16. RAFFAY Ferenc: *Az egyesületi jog kodifikálása*, Politzer Zsigmond és fia kiadó, Budapest, 1908.
17. Henry ROGGMANN: *Das Modell der Arbeitselbstverwaltung in Jugoslavien*, Revija, Frankfurt am Main, 1970.
18. SÁRKÖZY Tamás: *A szocialista vállalatelmélet jogtudományi alapjaihoz*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981.
19. Ota SIK: *Für eine Wirtschaft ohne Dogma*, List, München, 1974.
20. SÜVEGES Márta: *A szövetkezet jogi formája és természete a piacgazdaságban*, Szövetkezés, 1991/1, 3–30.
21. SZIKORA Veronika: *A társasági jog és a Polgári Törvénykönyv összefüggései = Fejezetek a Polgári Törvénykönyv keletkezés történetéből*, szerk. VÉKÁS Lajos, Magyar Közlöny Kiadó, Budapest, 2018.
22. SZIKORA Veronika: *Személyegyesítő társaságok a német, az osztrák és a magyar jogban*, Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Doktori Iskola, Miskolc, 2005.
23. SZLADITS Károly (szerk.): *Magyar Magánjog*, I–V, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1938–1942.
24. SZLADITS Károly, FÜRST László: *A magyar bírói gyakorlat. Magánjog*, I–II, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1935.
25. TAJÁN M. Tamás: *A Brit Kelet-indiai Társaság alapítása*, <https://rubicon.hu/hu/kalendarium/1600-december-31-a-brit-kelet-indiai-tarsasag-alapitasa> (letöltés ideje: 2025. 05. 26.).

26. TANKA Endre: *Az obcsinától a társas gazdálkodásig. Az orosz földviszonyok fejlődési vázlata*, Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 209, SZÖVORG Kiadó, Budapest, 1988.
27. TRÓCSÁNYI László: *A munkaviszony a legújabb jugoszláv jogfejlődésben*, Állam és Jogtudomány, 1978/2, 109–131.
28. Karl ZEHETNER: *Ein Genossenschaftsform expandiert. Selbstverwaltene Betrieben in Frankreich*, Mitbestimmung, 1981/1–4.